

14. Gierke O. von. Das deutsche Genossenschaftsrecht / Otto von Gierke. – Bd. I. Berlin, 1868. – 1111 p.

15. Hardy E. G. The Table of Heraclea and the Lex Julia Municipalis / E. G. Hardy // The Journal of Roman Studies. – 1914. – Vol.4, Part 1. – P.65–110.

16. Mohl R. Die Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften in Monographien dargestellt / Robert von Mohl. – Taschenbuch: Adamant Media Corporation, 2001. – 619 p.

17. Schaeffner W. Geschichte Der Rechtsverfassung Frankreichs: Bis Auf Hugo Capet (1849) / Wilhelm Schaeffner. – Sauerländer: Nabu Press, 2012. – 696 p.

Gladiy V. I., graduate student of political institutions and processes, SHEE «Carpathian National University named after Vasyl Stefaniuk» (Ukraine, Ivano-Frankovsk), v.i.gladiy@gmail.com

Factors transformation of the concept of local government

The factors of influence on the transformation of local government in its various manifestations are investigated. Analyzes the theory and the concept of local government through a retrospective analysis of the forms of self-government.

Keywords: local government, the community, decentralization, the municipality, government, natural rights.

Гладий В. І., аспірант кафедри політичних інститутів і процесів, ГВУЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Україна, Івано-Франківськ), v.i.gladiy@gmail.com

Факторы трансформации концепта местного самоуправления

Исследуются факторы влияния на трансформацию местного самоуправления в различных его проявлениях. Анализируются теории и концепции местного самоуправления через ретроспективный анализ форм самоуправления граждан.

Ключевые слова: местное самоуправление, община, децентрализация, муниципалитет, государственное управление, естественные права.

***

УДК 323.29

Лясота А. Є.,
кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології, Дніпропетровський
національний університет ім. Олеся Гончара
(Україна, Дніпропетровськ), alyasots@ua.fm

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД

Розглядається актуальна проблематика становлення та розвитку громадянського суспільства в Україні. Аналізується проблема демократизації освіти та її роль у формуванні громадянського суспільства з використанням гендерного підходу. Аналіз широкого кола джерел на основі гендерної методології свідчить, що впровадження тендерного підходу є необхідною умовою демократизації суспільства в цілому і освіти зокрема. Автор зазначає, що, виходячи з потреби забезпечити всебічний зв'язок між освітою і формуванням громадянського суспільства, необхідно покласти його основні принципи і цінності в основу навчальних програм. Ця потреба, на думку автора, є досить актуальною для нинішньої України. Певний ідейний вакуум, який утворився у системі освіти має бути заповнений ідеологією громадянськості. Вона є досить дієвою у плані підготовки майбутніх фахівців і водночас людей з активною громадянською позицією, патріотів своєї країні. Засобом здійснення даних цілей виступає громадянська освіта.

Ключові слова: гендер, демократія, освіта, громадянське суспільство.

Неодмінною передумовою ефективною системи громадянського суспільства є наявність його розвинутої багатоманітної структури, їх складають різні неурядові групи, об'єднання, організації, асоціації, інші соціальні інститути, їхня функціональна спрямованість досить широка: творчі, спортивні, ветеранські, жіночі, правозахисні, благодійницькі, професійні спілки тощо. Тобто ті структури, які знаходяться поза державним впливом, їхнє призначення полягає у сприянні реалізації особистістю її цінності, інтересів, потреб, прагнень,

потенціалу. Соціальні інститути створюють індивіду певний простір для цього. Вони забезпечують йому справжню повноцінну можливість для вибору напрямку своєї життєдіяльності. Адже людина може сформуватися як особистість лише у системі суспільних відносин. А конкретніше, через певну соціальну організацію. Це не обмежує можливості самовизначення індивіда. Оскільки індивідуальна свідомість має бути забезпечена соціальними механізмами.

Таким чином, громадянське суспільство представляє собою широке системне утворення. Критерієм його організованості і функціональної ефективності є створення умов для реалізації особистістю своїх потреб та інтересів. Звичайно, у поєднанні із відповідальністю. Повною мірою скористатись з наданих прав людина може лише у разі своєї належної підготовленості до цього, досконалості відповідних умінь і навичок. Це досягається не лише вихованням практичних здібностей, а й формуванням адекватної моделі свідомості індивіда. Таке завдання вирішується насамперед освітою. Вона є важливим елементом процесу життєдіяльності суспільства, передумовою його нормального стабільного розвитку.

Виходячи з потреби забезпечити всебічний зв'язок між освітою і формуванням громадянського суспільства, необхідно покласти його основні принципи і цінності в основу навчальних програм. Ця потреба, на думку автора, є досить актуальною для нинішньої України. Певний ідейний вакуум, який утворився у системі освіти має бути заповнений ідеологією громадянськості. Вона є досить дієвою у плані підготовки майбутніх фахівців і водночас людей з активною громадянською позицією, патріотів своєї країні. Засобом здійснення даних цілей виступає громадянська освіта. Вона є досить багатоплановим поняттям. І її головна сутність відображається в її функціональному призначенні. «Громадянська освіта – це освіта, яка готує людину до, того, щоб вона стала відповідальним громадянином, брала активну участь у політичному житті країни і була здатною багато зробити для своєї країни» [2, с. 6]. Тобто підготовка майбутнього спеціаліста тісно пов'язана з формуванням громадянина й безпосередньо залежить від здатності громадян здійснювати на практиці їхні основні принципи, брати активну участь у громадському житті, відповідально ставитися до своєї політичної системи, наявності у них навичок вирішення практичних проблем. Такі здібності повинні закладатися насамперед системою освіти. Оскільки майбутніх громадян необхідно готувати, навчати. «Люди не народжуються зі знанням того суспільного і політичного ладу, які часом зумовлює можливість існування свободи для них та їх дітей. Такі речі треба набути, їх необхідно навчати.» У цьому контексті освіта «відіграє виняткову роль у вільних суспільствах», оскільки «у демократичній державі уряд є слугою народу – народу, здатність якого творити, втримувати і поліпшувати цей уряд залежить до великої міри від якості і ефективності освітньої системи через яку він проходить» [8, с. 18–19]. Отримані знання мають підтримуватися відповідними навичками участі у житті суспільства. І тому освітні програми необхідно спрямовувати на формування практичного і навіть критичного мислення учнів і студентів. Реалізація такої мети передбачає становище, коли вони є не просто пасивним об'єктами впливу

педагогів, а самі виступають активними учасниками навчального процесу, різноманітних аналітичних досліджень. Цим самим формується відчуття і практичні здібності повноправного учасника всього суспільного процесу.

Система громадянської освіти сприяє розвитку здатності самостійно вирішувати життєві проблеми, організаторських здібностей. Акцент на практичні, активні форми навчання допомагає краще опанувати знання механізмів функціонування суспільного життя. «Школа представляє собою полігон для підготовки майбутніх громадян демократичного суспільства» [2, с. 55].

Тепер безпосередньо, що стосується форм і методів навчання. Слід підкреслити, що громадянська освіта не є відокремленою дисципліною. Вона виступає своєрідною ідеологією і методологією, які поширюються на цілий цикл предметів, передусім суспільствознавчих. У цьому контексті важливим є формування навичок не лише практичної громадської роботи, а й мислительної аналітичної діяльності. Слушним є застосування проблемних методів навчання, коли ставиться проблемна ситуація, а потім з'ясовуються шляхи їх розв'язання. Тут важливого значення набуває робота з першоджерелами. Вона сприяє формуванню навичок науково-дослідницької діяльності. Варто наголосити, що проблемні, дискусійні форми повноцінні лише за умов належної теоретичної підготовки. Тому і викладач як одне з джерел інформації зберігає своє функціональне призначення. Розв'язання проблемних ситуацій виконує свою позитивну роль, коли учасники цього процесу будуть чітко висловлювати і обґрунтовувати свої аргументи. Це підвищить не лише здатність учнів і студентів самостійно відстоювати свої позиції, а й рівень їхньої професійності і компетентності.

Як уже було зазначено, принципи громадянської освіти реалізуються при викладанні суспільних наук. Насамперед необхідно з'ясувати загальну сутність громадянського суспільства, його смислоутворюючі характеристики, механізм його функціонування, структуру. Учні і студенти мають докладно розглянути історію розвитку ідей про громадянське суспільство, а також історію його формування. Також на різних суспільствознавчих дисциплінах слід визначити основні аспекти його прояву у різних сферах суспільства: політичній, економічній, правовій, ідеологічній, духовній. Це дозволить краще зрозуміти сутнісні характеристики громадянського суспільства. Важливо, щоб у процесі занять сформувався чітке розуміння громадянського суспільства не як відстороненої, абстрактної, а досить дієвої і життєздатної системи. «Хоча акцентування на понятті громадянського суспільства у громадянській освіті не може саме по собі впровадити його принципи, учні мають знати, що таке громадянське суспільство, як воно пов'язано з конституційною демократією і як брати участь у його діяльності, оскільки життєздатне громадянське суспільство є одним з найбільш суттєвих компонентів стабільної конституційної демократії» [2, с. 21]. У ході вивчення даної теми доцільними будуть розробка проєктів або проведення «круглого столу» з проблем функціонування громадянського суспільства в Україні. Причому тут основну роботу мають провести учні і студенти. Потрібно, щоб вони проявили свої творчі здібності. Таким чином вони краще зрозуміють змістову сутність громадянського суспільства.

Втілення в життя сучасних підходів забезпечення права жінки на освіту розглядається сьогодні як основна частина заходів, направлених на реалізацію прав людини, а також як важливий інструмент для досягнення тендерної рівності у суспільстві. Починаючи з першого офіційного визнання необхідності досягнення рівноправ'я жінок та чоловіків в Статуті ООН 1945 р., прийняття низки документів Генеральної Асамблеї ООН та Міжнародної Організації Праці, протягом другої половини ХХ ст. створена нормативно-правова база в галузі прав жінок на освіту, що складає основу сучасного міжнародного права. Вже в преамбулі Статуту ООН держави-учасниці акцентували увагу на важливості прав людини. Стаття 1 вказаного документу як одне з найважливіших завдань проголосила повагу до прав людини без поділу за ознакою статі. Необхідність подолання дискримінації жінки підтвердили також статті 8, 13, 55, 76, а стаття 56 закріпила обов'язок держав співпрацювати в цій галузі.

Загальна Декларація прав людини 1948 р. підтвердила вказані положення і ст. 26 проголосила право кожної людини на освіту. «Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод...» [1, с. 23].

Документи ООН з прав людини, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, що набули чинності в Україні, для жінки визначають також право на однакові умови для орієнтації у виборі професії або спеціальності, для доступу до освіти і одержання дипломів у навчальних закладах усіх категорій як у сільських, так і у міських районах (ця рівність повинна забезпечуватися в дошкільній, загальній, спеціальній і вищій технічній освіті, а також в усіх видах професійної підготовки); доступ до однакових програм навчання та іспитів, викладацького складу однакової кваліфікації, шкільних приміщень і обладнання рівної якості; усунення будь-якої стереотипної концепції ролі чоловіків в усіх формах навчання шляхом заохочення спільного навчання та інших видів навчання, що сприятимуть досягненню цієї мети, і зокрема шляхом перегляду навчальних посібників та шкільних програм і адаптації методів навчання; одержання стипендій та іншої допомоги на освіту; однакові можливості доступу до програм продовження освіти, включаючи програми поширення грамотності серед дорослих і програми функціональної грамотності, спрямовані, зокрема, на скорочення якомога скоріше будь-якого розриву у знаннях чоловіків і жінок; розробку програм для дівчат і жінок, які передчасно залишили школу; однакові можливості активно брати участь у заняттях спортом і фізичною підготовкою; доступ до спеціальної інформації освітнього характеру для сприяння забезпеченню здоров'я і добробуту сімей, включаючи інформацію і консультації про планування розміру сім'ї [2, с. 114].

Значну роль для вироблення рішень щодо підтримки рівності між чоловіками і жінками як важливої умови забезпечення стабільного розвитку відіграла конференція ООН зі становища жінок (Мехіко, 1975 р.), що відкривала новий етап у досягненні не лише юридичного, а й

фактичного жіночого рівноправ'я. Це було так зване Десятиріччя Жінок (1975–1985 рр.) Логічно, що після такої тривалої та напруженої роботи в цій галузі права жінок мали б здобути широке визнання та підтримку в усьому світі. Однак, лише Віденська Конференція ООН 1993 р. вперше офіційно закріпила визнання самого факту існування прав жінок та фактичного їх порушення в глобальних масштабах.

Нові міжнародні зобов'язання держав ліквідувати дискримінацію жінок і зруйнувати перепони на шляху до досягнення рівності відображають Пекінська декларація і Платформа дій, прийняті Четвертою Всесвітньою Конференцією ООН зі становища жінок у 1995 р. представниками 189 країн, що визнали необхідність забезпечити тендерну перспективу в державній політиці і програмах. На міжнародному рівні освіту було визначено правом людини та важливим засобом для досягнення рівності, розвитку та миру. Також вказувалось, що в багатьох країнах дівчата все ще зазнають дискримінації через усталене ставлення, ранні шлюби та вагітність, нестачу доступних шкіл, а також через неналежне, упереджене в тендерному сенсі викладання та навчальні матеріали, відмови жінкам в якійсь освіті, особливо на вищих рівнях, а також в сфері науки і техніки.

Пекінська Платформа Дій підкреслювала, що капіталовкладення в освіту та навчання дівчат і жінок є одним з найкращих засобів досягнення стабільного розвитку та економічного зростання. Рекомендації в галузі освіти та навчання для урядів всіх країн світу зводились до забезпечення рівного доступу до освіти, усунення тендерного розриву в початкових та середніх школах до 2000 року, а також запровадження загальнообов'язкової освіти до 2015 року. Вказувалось на необхідність полегшення доступу жінок до професійного навчання, науки і техніки; сприяння постійному навчанню та освіті жінок і дівчат протягом усього їхнього життя; підкреслювалась важливість вкладень значних ресурсів в освітні реформи та належного контролю за їх здійсненням.

В 1997 р. ООН рекомендувала державам-учасницям провести заходи щодо поліпшення доступу жінок до отримання освіти, враховуючи тендерну проблематику в політиці і всіх програмах в галузі освіти. На конференції в Ріо-де-Жанейро 1999 р. було офіційно визнано провідну роль жінки в процесі розвитку суспільства.

Діюче законодавство України на рівні світових стандартів гарантує жінкам і чоловікам рівні права. Так, у відповідності до діючої Конституції України така рівність забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї, у громадсько-політичній і культурній діяльності; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг, створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [3, с. 141].

Рівноправність жінок проголошена у відповідних статтях Кодексу про шлюб та сім'ю, Кодексу законів про працю України, Кримінальному, Цивільному процесуальному, Житловому кодексах, законах «Про освіту», «Про зайнятість населення» та інших законодавчих актах, положення яких відповідають

Конвенції «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» та іншим міжнародним документам. В квітні 2001 р. вийшов Указ Президента України (№ 283 2001) «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» А в травні 2001 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню тендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки».

Таким чином, в плані законодавчого забезпечення рівноправ'я жінок Україна не поступається світовій спільноті. Але між реальним досвідом і статтями законодавства про статево рівність існують значні розбіжності. Маючи чи не найдемократичніше в світі з точки зору тендерної збалансованості законодавство, Україна й досі не має реального дієвого механізму забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок в усіх без винятку сферах, в тому числі в галузі освіти та науки.

В той же час слід відмітити високий рівень освіти жіноцтва в Україні, що протягом другої половини ХХ ст., був традиційним. За даними перепису населення 1989 р. вищу і середню спеціальну освіту в Україні мали 43,1% працюючих жінок і всього 34,5% працюючих чоловіків. Постійно впродовж усієї історії розвитку науки в УРСР зростала частка жінок серед наукових працівників. За даними Державного комітету статистики на початку 90-х років в Україні жінки становили 45% від загальної кількості спеціалістів, що виконували науково-дослідні роботи, з них 25% – докторів наук [4, с. 199]. Це визначало соціальний статус жінки, її роль у формуванні суспільного, культурного та освітнього середовища, у вихованні дітей, мало вплив на формування трудових ресурсів республіки тощо. Звичайно, не всі потенційні можливості реалізовувались належним чином, проте вони створювались у сфері освіти.

Таким чином, державна ідеологія рівноправності забезпечувала формальну рівність прав жінок і чоловіків у сфері освіти та науки. А так званий «радянський досвід вирішення жіночого питання» висунув на передній план досить суперечливий комплекс гендерних норм, стереотипів, правил поведінки, що вкорінилися в буденній свідомості українців. Подолати їх сьогодні неспроможне навіть найдосконаліше законодавство, що й складає головну перепону на шляху утвердження реального жіночого рівноправ'я в суспільстві. Тому жіночий правозахисний рух сьогодні переглядає свої позиції навіть стосовно самої правотворчої техніки, самої концепції прав жінки та її розуміння.

Нові правові норми в галузі прав жінок мають бути складені виходячи з позицій так званого «жіночого» правового аналізу. Адже існуюча концепція прав людини вочевидь несе на собі відбиток чоловічого бачення прав, оскільки всі документи в цій сфері створені були здебільшого чоловіками, бо й всій світовій культурі останніх тисячоліть притаманна так звана «маскулінна орієнтація». Застосування у правотворчому процесі «жіночого» правового аналізу зовсім не означатиме, що норми права по встановленню та захисту прав жінок створюватимуть більш сприятливе правове середовище для жінок, ніж для чоловіків. Це означатиме лише, що при здійсненні впливу на правозахисну теорію і практику необхідно буде виходити з того, як самі жінки сприймають порушення своїх прав.

Високий освітній ценз жінок в Україні, що обумовлює високу їх питому вагу серед працівників з вищою освітою, не означає ефективного використання цього потенціалу у суспільстві. Проблема залишається відкритою. Жінки мають значно менший доступ до системи підвищення кваліфікації протягом всієї трудової діяльності, що знижує їх конкурентоспроможність на ринку праці, заважає росту їх кваліфікації та кар'єрному просуванню.

Сьогодні рівень цивілізованості суспільства визначається в значній мірі ставленням до жінки, до її прав, залученням до політичної діяльності, управління державою; науковими дослідженнями жіночої і гендерної проблематики, а також широкою пропагандою нових поглядів на проблему серед всього населення.

Давно відомо, що основою всіх форм дискримінації жінок виступає стійка система гендерних ролей, що визначає другосортність жінки з раннього дитинства, а то ще й до народження. В патріархальному світі з його чоловічими законами життя вимагає від жінки додаткових зусиль на всіх етапах від дитинства і аж до старості. Тому важливою умовою формування ефективної політики однакових можливостей для жінок та чоловіків в сучасному суспільстві є впровадження в соціальні і гуманітарні науки тендерного аналізу соціокультурних явищ. Враховуючи той факт, що ще зовсім недавно дослідження з гендерної проблематики ототожнювались з феміністичним аналізом, до якого у нас протягом десятиріч складалось негативне відношення, популярність тендерного підходу закордоном пояснювалась головним чином не наявністю в тому чи іншому суспільстві достатніх умов для виникнення паритетної демократії та її розвитку, а, головним чином, саморекламою авторів, або їх публіцистичною активністю.

За даними соціологічного дослідження з теми «Становище жінок в сучасній Україні», на запитання: «Чи існує дискримінація, порушення прав жінок в Україні?» – «Так», – відповіли 47,8%. А на запитання: «З чієї вини дискримінуються права жінок в Україні?» 18,6% відповіли: «В силу традицій, що склалися» [8, с. 73].

Сьогодні необхідність гендерного підходу в усіх сферах буття як головного чинника розбудови громадянського суспільства пропагують, як правило, самі жінки. І це оправдано. Як стверджувала Сімона де Бовуар, ми, дійсно краще чоловіків розбираємося в жіночому світі, тому, що гостріше відчуваємо, що означає бути жінкою. Тому що «жінкою не народжуються: нею стають, її становлення в суспільстві як людської особини жіночої статі не визначають ні біологічні, ні психічні, ні економічні чинники зокрема» [6, с. 216].

Ситуація в Україні дещо покращилась з виходом Указу Президента «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні», а також постанови Кабінету Міністрів України за №479 «Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки» [1, с. 94]. В ряді вищих навчальних закладів стали викладатися курси і спецкурси з гендерної проблематики. В Одеському державному економічному університеті розроблені спецкурси «Гендерна політика в Україні», «Гендер і культура», «Жінка в історії України», «Жінка в суспільстві: гендерні аспекти». Студенти з великим зацікавленням ставляться до проблем формування у суспільстві рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сферах політики, громадянського суспільства, економіки,

історії, права, соціальних відносин. Але зневажливе ставлення до гендерної проблематики та її досліджень, що проводяться завдяки професіоналізму та ентузіазмові жінок–вчених, на жаль, залишається болічною проблемою. І на тлі загального скорочення фінансування гуманітарної сфери в Україні, без державної підтримки ця справа має дуже невизначні перспективи. Гендерні дослідження в Україні зустрічають ряд труднощів. Як міждисциплінарна галузь знання, вони не виділені в самостійну наукову сферу, не мають відповідних інституцій, видань, слабо розробляються фаховими факультетами і кафедрами, які вважають їх периферійною науковою сферою. На відміну від західних країн, українські університети неохоче йдуть на створення наукових тендерних та жіночих центрів, які б стали дослідницькими базами розвитку даного напрямку в сучасній науці.

Таким чином, порушення прав жінок у сфері освіти і науки ще не усвідомлюється в суспільстві як болічна проблема; жінки мають значно менше можливостей після закінчення школи отримати бажану освіту в порівнянні з чоловіками; система шкільної і вузівської освіти не сприяє ліквідації вікових гендерних стереотипів; освіта відіграє значно меншу роль в житті жінок для підвищення її матеріального рівня, ніж в житті чоловіків. Аналіз широкого кола джерел на основі гендерної методології свідчить, що впровадження тендерного підходу є необхідною умовою демократизації суспільства в цілому і освіти зокрема.

Список використаних джерел

1. Гендерний аналіз українського суспільства. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй. Представництво в Україні. – К.: «Златограф», 2015. – 218 с.
2. Гражданское образование: содержание и активные методы обучения (под ред. С. Шехтера). – М., 2012. – 190 с.
3. Загальна декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – К.: Наукова думка, 2012.
4. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. – К.: Українська правнича фундація, 1995.
5. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
6. Мишель А. Долой стереотипы. Преодолей сексизм в книгах для детей и школьников / А. Мишель. – М., 1986.
7. Бовуар Сімона де. Друга стаття / Сімона де Бовуар. – Твори у 2 тт. – Т.1. – Київ, 1994.
8. Щедрова Г. Проблема громадянського суспільства в класичній соціально-політичній теорії та його роль у становленні і розвитку політичної системи / Г. Щедрова // Сучасна українська політика: політики та політологи про неї. – К., 2009. – С.99–107.

References

1. Gendernyj analiz ukrai'ns'kogo suspil'stva. Programa rozvytku Organizacii' Ob'jednanyh Nacij. Predstavnyctvo v Ukrai'ni. – K.: «Zlatograf», 2015. – 218 s.
2. Grahdanskoe obrazovanie: soderzhanie y aktyvnye metody obuchenija (pod red. S. Shehtera). – M., 2012. – 190 s.
3. Zagal'na deklaracija prav ljudyny // Prava ljudyny. Mizhnarodni dogovory Ukrai'ny, deklaracii', dokumenty. – K.: Naukova dumka, 2012.
4. Konvencija pro likvidaciju vsih form dyskryminacii' shhodo zhinok vid 18 grudnja 1979 r. – K.: Ukrai'ns'ka pravnycha fundacija, 1995.
5. Konstytucija Ukrai'ny, pryjnjata na p'jattij sesii' Verhovnoi' Rady Ukrai'ny 28 chervnja 1996 r. // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. – 1996. – №30.
6. Mishel' A. Doloj stereotypy. Preodolet' seksizm v knigah dlja detej i shkol'nikov / A. Mishel'. – M., 1986.

7. Bovuar Symona de. *Druga stat' / Symona de Bovuar. – Tvory u 2 tt. – T.I. – Kyi'v, 1994.*

8. Shhedrova G. Problema gromadjans'kogo suspil'stva v klasychnij social'no-politychnij teorii' ta jogo rol' u stanovlenni i rozvytku politychnoi' systemy / G. Shhedrova // Suchasna ukrai'ns'ka polityka: polityky ta politology pro nei'. – K., 2009. – S.99–107.

Liasota A. Y., Ph.D in political science, associate professor of the political science department, Oles Honchar Dnipropetrovsk national university (Ukraine, Dnepropetrovsk), alyasots@ua.fm
Democratization of education as a major factor of development of civil society is gender approach

The actual range of problems of becoming and development of civil society in Ukraine is analyzed. The problem of democratization of education and its role in forming of civil society with applying gender approach is researched. The analysis of wide circle of sources testifies on the basis of gender methodology; that introduction of tender approach is the necessary condition of democratization of society on the whole and educations in particular. An author marks that for providing of all-round connection between education and forming of civil society, it is necessary to put his basic principles and values in basis of on-line tutorials. This necessity, in opinion of author, is actual enough for present Ukraine. An ideological vacuum that appeared in the system of education is certain, must be filled by ideology of civilized. She is effective enough in a plan preparation of future specialists and at the same time of people with active civil by position, patriots of the country. Civil education comes forward as means of realization of these aims.

Keywords: gender, democracy, education, civil society.

Лясота А. Е., кандидат политических наук, доцент, доцент кафедры политологии, Днепропетровский национальный университет им. Олеса Гончара (Украина, Днепропетровск), alyasots@ua.fm

Демократизация образования как важнейший фактор развития гражданского общества – гендерный подход

Рассматривается актуальная проблематика становления и развития гражданского общества в Украине. Анализируется проблема демократизации образования и его роль в процессе формирования гражданского общества с применением гендерного подхода. Анализ широкого круга источников на основе гендерной методологии свидетельствует, что внедрение тендерного подхода является необходимым условием демократизации общества в целом и образования в частности. Автор отмечает, что для обеспечения адекватной связи между образованием и формированием гражданского общества, необходимо положить его основные принципы и ценности в основу учебных программ. Эта потребность, по мнению автора, является достаточно актуальной для нынешней Украины. Определен идейный вакуум, который образовался в системе образования, должен быть заполнен идеологией гражданственности. Она является достаточно действенной в плане подготовки будущих специалистов и в то же время людей с активной гражданской позицией, патриотов своей стране. В качестве средства осуществления данных целей выступает гражданское образование.

Ключевые слова: гендер, демократия, образование, гражданское общество.

* * *

УДК 327

Макаренко Л. П., кандидат политических наук, доцент, докторант кафедры политических наук, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), Liliya876@ mail.ru

ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розвиток громадянського суспільства та його інститутів, зокрема громадських організацій, розглядається як обов'язкова турбота і відповідальність держави і самих громадян. Звертається увага на основні проблеми комунікативної взаємодії громадськості та органів державної влади в сучасних умовах.

Ключові слова: громадськість, активна громадянська позиція, громадські організації, залучення громадськості, громадські слухання, громадські ініціативи, консультації.

Демократія передбачає широке залучення громадськості у процеси прийняття рішень, у безперервний діалог щодо основних стратегій розвитку держави, наявних

проблем та шляхів їх розв'язання, підтримку критичного мислення та обопільної соціальної відповідальності.

На думку Ю. Габермаса громадськість за допомогою публічного обговорення контролює й легітимує систему влади, а також саме вона здатна розв'язувати конфліктні ситуації. Цьому відповідає ідея творення громадянського суспільства діяльними індивідами [3]. Тому сьогодні актуальною є проблема активного громадянина, якого характеризує тверда громадянська позиція. Ця позиція полягає у відстоюванні власних цінностей, а не підтримці чужих. Громадянськість – активна свідомо діяльність громадян в інтересах всього суспільства, його певної групи та себе самих, знання та вміння використовувати адекватні інструменти взаємодії влади і громади та відповідальність за спільно ухвалені рішення.

Механізмом реалізації громадянськості виступає громадянська участь населення, через яку проявляється його здатність до самоорганізації і суспільного самоврядування. Існування громадянського суспільства стає можливим за наявності вільних рівноправних особистостей, які мають право вільного асоціювання і добровільно реалізують відповідні політичні установки. Громадянська діяльність людей проводиться у різних формах, залежно від специфіки їх інтересів. Це і політичні партії, і громадські організації, і громадські рухи.

Питанням ролі громадських організацій у державному будівництві, розвитку демократії, забезпеченні прав людини присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених В. Голубовського, І. Климпуша, С. Кузнецова, С. Лаптева, В. Ліпкана, О. Сторожука, І. Тимошенка, О. Тищенко, Ю. Шкарлата та ін.

В статті розвиток громадянського суспільства та його інститутів розглядається як обопільна відповідальність і держави і самих громадян. Звертається увага на основні проблеми комунікативної взаємодії громадськості та державної влади в сучасних умовах.

Громадські організації – це масові об'єднання громадян, що виникають за їх ініціативою для реалізації довгострокових цілей, мають свій статут і характеризуються більш-менш чіткою структурою.

Найбільш поширеними різновидами громадських організацій у сучасному світі є: профспілки, жіночі, молодіжні, дитячі організації, організації інвалідів, ветеранські, наукові, технічні, культурно-просвітницькі, фізкультурно-спортивні та інші добровільні товариства, творчі спілки, різноманітні земляцтва, фонди, асоціації тощо.

Разом з організаційно оформленою публічною громадською діяльністю досить поширеною є ситуативне відстоювання і просування своїх інтересів групами інтересів, діяльність яких не завжди є публічною.

В цілому, громадські об'єднання – це своєрідна ланка між політичним і громадянським суспільством, між «низами» і «верхами». Саме в цьому полягає їх стабілізуюча, інтегруюча роль у суспільстві (Конституція України ст. 36, 37).

Дослідження Р. Патнамом діяльності хороших гуртків та футбольних клубів в Італії довели, що активна участь населення у роботі громадських об'єднань є основним чинником ефективності роботи урядових інституцій та росту економічного добробуту. Ефективному врядуванню має передувати встановлення довіри між членами спільноти [4].